

Nr 289.

Av herr **Åqvist m. fl.**, *angående åstadkommande av lärlingsbestämmelser för handeln och utökad lärlingsutbildning för industrien.*

År 1918 beslöt riksdagen upprättandet av ett enhetligt system av praktiska ungdomsskolor och bakom detta beslut låg den grundtanken, att ungdomens minderårighetstid borde användas till att bygga upp en grundval av kvalificerad arbetsduglighet, samhällsduglighet och personlig duglighet, varpå individens senare verksamhet i samhället och i yrket skulle kunna fotas och ytterligare utvecklas. Man avsåg dessutom, enligt dåvarande generaldirektören B. J:son Bergqvists redogörelse för riksdagens beslut i ärendet, att undervisningen i samtliga de praktiska ungdomsskolorna skulle ordnas med bestämd hänsyn till vad det praktiska livet vid tiden för det nya skolsystemets genomförande såväl som under framtiden, såvitt denna då kunde överskådas, kunde behöva av arbetsduglighet, samhällsduglighet och personlig duglighet hos den unge individen.

Till slut kan även framhållas, att det i 1918 års beslut ansågs, att det icke borde bero på en tillfällighet, allra minst på fattigdom, huruvida den unge individen verkligen skulle kunna komma i åtnjutande av den utbildning, han behövde för sin blivande gärning i livet. Det borde tillkomma staten och kommunen, ansågs det, att såväl genom ekonomiskt understöd som genom lämpliga förpliktande bestämmelser såvitt möjligt sörja för att en var ung individ får tillfälle att erhålla den utbildning, som vore nödvändig för hans blivande verksamhet i samhället och yrket.

Vad som år 1918 efter många års utredningsarbeten stadfästes beträffande lärlings- och yrkesskolorna måste ses mot bakgrunden av industriens snabba utveckling och de krav, som härvid ställdes på ökade insikter inom såväl teknik som ekonomi. När härtill kom att de tillfällen till yrkesutbildning i samband med det tidigaste förvärvsarbetet, som under hantverkets tid erbjöds ungdomen, icke i samma mån kunde tillgodoses inom industriarbetet, måste kraven på yrkesundervisning annorledes vara särskilt stora.

Genom undervisningen i de nya lärlings- och yrkesskolorna ville man också skänka ungdomen en sedlig och social duglighet, som för individen och samhället ansågs vara av större betydelse än någonsin. Ty genom de förändrade förhållandena i samhällslivet i och med föräldrarnas ökade bortovaro i förvärvssyfte från hemmet, liksom de ungas allt starkare självständighetskänsla och de ökade riskerna för skadliga inflytanden genom det allt starkare utvecklade nöjeslivet, har ungdomens sedliga och sociala uppfostran i hög grad utlämnats åt tillfälligheternas spel.

Vad gäller ungdomens lärlingsutbildning, d. v. s. utbildningen för den ungdom, som just lämnat folkskolan, torde det kunna ifrågasättas, om vi i vårt land ens genom 1918 års beslut, eller rättare sagt på det sätt detta beslut genomfördes ute i livet, fingo till stånd fullgoda utbildningsmöjligheter. "Lärlingsskolornas ändamål skulle vara att bereda ungdomen tillfälle att, samtidigt med att den inhämtar den praktiska yrkesfärdigheten genom arbete i hantverk, industri, handel eller husligt arbete, förvärva de för ett framgångsrikt arbete inom de olika arbetsområdena nödvändiga teoretiska insikter, som det praktiska deltagandet i arbetet utanför skolan icke kan åstadkomma", detta enligt förut angivna redogörelse för riksdagens beslut av generaldirektör B. J:son Bergqvist.

Sedermera har man visserligen fått frågå kraven på att den ungdom, som undervisas i lärlingsskolorna, jämväl även skulle äga en anställning, likaväl som man i stor utsträckning även undervisat äldre ynglingar. Vidare har lärlingsutbildningen knappats in alltför starkt vad tiden beträffar. Och slutligen så har lärlingsutbildningen för handeln icke alls genomförts på ett sådant sätt, att de, som efter avslutad skolplikt vilja ägna sig åt handeln, nu kunna erhålla en rationell utbildning.

För närvarande äro förhållandena sådana, att nya krav på en rationell lärlingsutbildning främst för handeln måste anses vara befogade. Statistiken rörande befolkningsfördelningen inom olika näringsgrenar visar sålunda, att mellan 1920 och 1930 den i industri och hantverk sysselsatta befolkningen ökats med 129.000 personer — den i handel och samfärdsel sysselsatta befolkningen ökats med 219.000 personer, medan jordbruksbefolkningen uppvisar en nedgång i antal med 179.000.

År 1920 utgjorde jordbruksbefolkningen 44 % av den totala befolkningen, medan motsvarande siffra för 1930 var 39.4 %. Industriebefolkningen uppvisade en liten ökning från 35 % år 1920 till 35.7 % år 1930, medan befolkningen inom handel och samfärdsel ökats från 15.2 % år 1920 till 18.2 % år 1930. Vid ett närmare studium av siffrorna i vår officiella statistik framgår, att gruppen "handel och samfärdsel" uppvisat den ojämförligt största ökningen under de senaste 30 åren. Statistiken visar och erfarenheten säger, att vi torde kunna räkna med ytterligare ökning av den i handel och samfärdsel sysselsatta befolkningen liksom även någon ökning av industriebefolkningen, ehuru denna dock tenderar att avstanna, medan å andra sidan jordbruksbefolkningen visar en stadig nedgång i antalet sysselsatta personer.

En affärsidkare kan icke undgå att under nuvarande förhållanden uppmärksamma de skäligen små möjligheter stora delar av ungdomen verkligen har att få god lärlings- och yrkesutbildning för "handelsyrket". Vi se hurusom ett allt större antal personer sysselsättas inom handel och samfärdsel och därtill kommer det faktum, att vårt distributionssystem utvecklats i en riktning, som ställer allt skarpare krav på utövarnas kunskaper, såväl ifråga om t. ex. varukännedom, lagerhållning, kundkännedom, varuexponering som kundbetjäning.

Vad som huvudsakligast hitintills lärts inom de lägre handelsskolorna, som ej få förväxlas med lärlingsskolor, har varit tillrättalagt med få undantag för utbildandet av kontorsfolk men knappast av försäljningsfolk, användbara i detaljhandelns tjänst.

I utlandet har man mångenstädes tidigare insett behovet av ordentligt utbildade lärlingar för handeln och anpassat sig därefter. Sålunda finnas på vissa håll överenskommelser mellan affärsmän och skolor, att affärsmännen ej skola mottaga lärlingar, som icke ha erhållit utbildning i lärlingsskolor för handeln.

Under beaktande av handelns och samfärdselns ökade förmåga att sysselsätta ett större antal personer för vart år som går och med hänsyn till de allt större krav, som ställas på utövarna inom dessa yrken, förefaller det undertecknade, som om kraven på en reglerad, rationell lärlingsutbildning för handeln avsevärt böra skärpas.

Det gäller då främst att fastställa lärlingsbestämmelser för handeln, att under intimt samarbete mellan olika handelsorganisationer och undervisningsmyndigheterna — mellan näringsliv och skola — söka fastställa, vad som verkligen kan anses vara minimibehovet av kunnande för en lärling inom "handel och samfärdsel".

Vårt är att beakta, att ju bättre lärlings- och yrkesutbildning vårt inom handeln sysselsatta folk får, desto bättre, d. v. s. ändamålsenligare och därmed relativt billigare, kunna vi sköta varudistributionen. Under 1936 har Sveriges köpmannaförbund tagit ett lovvärt initiativ för att få till stånd ökade utbildningsmöjligheter för affärsanställda. De bygga härvid på, att de kommunala yrkesskolorna, de handelsbetonade högre folkskolorna och statsunderstödda enskilda handelsskolorna skulle med någon omläggning av sina kurser kunna taga sig an utbildningen av handelns folk. Fråga är emellertid, när man betänker huru denna utbildning för närvarande utgår, om icke en allsidig utredning i denna angelägenhet med representanter från såväl skola, därvid även inräknat våra högre kommersiella läroanstalter, som handelns utövare och organisationer skulle kunna framkomma med förslag, som skulle i större omfattning tillgodose de verkligt stora och skärpta krav, som måste ställas på handelsyrkets utövare i våra dagar och som i en framtid torde bli än mer skärpta i vårt land.

Men icke blott på handelns område kan samhället sägas ha intresse av ökad och förbättrad lärlingsundervisning. Även för industrien stegras behovet på yrkesduglighet hos de allra yngsta, som träda till. Det torde böra framhållas, att det inom industrien försiggår en ganska markant förskjutning från större och medelstora företagenheter till små. Ökad mekanisering och motorisering — småmotorernas ökade användning — ha spelat en stor roll för en gynnsam utveckling av småindustrien och gjort denna konkurrensduglig med stordriften. Från att före 1913 visat en nedgående tendens ifråga om antal sysselsatta, har det inom småindustrien sysselsatta arbetareantalet efter 1920 ökat från 5.8 % till 8.5 % av totala fabriksindustriens befolkning.

Det är naturligt, att den inom småindustrien sysselsatta arbetskraften har större behov av yrkesduglighet än en stor del av den inom storindustrien arbetande. Specialiseringen blir oundgängligen mindre inom småindustrien.

När härtill fogas den uppgiften, att vi f. n. faktiskt lida brist på några tusen yrkesarbetare, måste kravet på en utökad lärlingsutbildning för industrien med tillräckligt tilltagen undervisningstid, omfattande 3 à 4 år, kunna anses befogad. Lärlingsutbildningen för industrien har av olika anledningar, såsom kostnadshänsyn, svårigheter att få till stånd ett intimt samarbete med industriens målsmän, samt den allt starkare differentieringen av yrkesarbetet, som försvårar en rationell yrkesutbildning, icke blivit det man hoppats utav den.

Slutligen beträffande lärlingsutbildningen för jordbrukets del, så är det ju fastslaget, att behovet på arbetskraft härvidlag är i sjunkande. Men icke förty har tid efter annan brist på dugliga arbetare varit rådande även inom denna näring. Många äro orsakerna härtill — såsom t. ex. de sämre löneförhållandena, den åtminstone förut längre arbetstiden jämfört med industrien o. s. v. Dock borde det kunna tagas under överbäggande, huruvida icke möjligheter till lärlingsutbildning för jordbrukets del skulle kunna beredas även stadsungdom, med hänsyn till önskvärdheten att om möjligt intressera en del av städernas ungdom för det hälsobringande lantarbetet.

I detta sammanhang bör det framhållas, att dessa lärlingskolor mycket väl kunna vara anpassade för flickor. Alltså hushålls- och husmodersskolor, som till överbäggande grad toge sikte på just jordbrukets behov av kvinnlig arbetskraft.

Befolkningsstatistiken visar hurusom antalet kvinnor i förhållande till män är i stadigt sjunkande på landsbygden. Från år 1900 till 1933 har kvinnornas antal per tusen män nedgått från 1.018 till 961, otalt sett fanns det 56.000 kvinnor mindre på hela landsbygden än män vid 1930 års folkräkning, och om vi hålla oss till de ogifta kvinnorna, så voro dessa drygt 125.000 färre än männen — därvid även inräknat de minderåriga. I städerna åter finnas 1.170 kvinnor per tusen män. Följden blir, om utvecklingen går i denna riktning, att landsbygdens manliga befolkning måste i stor utsträckning hämta sina hustrur från städerna. Det kan då vara av stort värde, att det i städerna utbildats kvinnor, som kunna vara skickade att handhava sysslorna i jordbrukarhem.

Efter en genomliden depressionstid och dess stora arbetslöshet bör även framhållas betydelsen av en utökad lärlings- och yrkesundervisning i alla dess former. Det kan även betonas att de senaste årtiondenas sociala företeelser — vi avse därvid främst det förhållandet, att föräldrarna i allt större utsträckning ha ett förvärvsarbete förlagt utom hemmet och följaktligen i mindre mån personligt kunna leda det uppväxande släktets fostran — måste ha skärpt kravet på det allmännas förpliktelse mot de unga sedan folkskolan är genomgången. Behovet att skaffa ungdomen nyttig sysselsättning sedan den lämnat folkskolan ter sig särskilt stark, när man hör de allmänt tilltagande klagomål

på ungdomens förvildning och den ökade ungdomsbrottsligheten. De unga, liksom föräldrar, böra dessutom genom staten upplysas om att beakta värdet av en god lärlings- och yrkesutbildning framför förmånen av en tidig arbetsinkomst, som visserligen för stunden verkar god, men som i längden försämrar de ungas framtidsmöjligheter, minskar vårt näringslivs konkurrensförmåga gentemot övriga länder och sänker vår levnadsstandard och därmed minskar arbetstillgången.

Under återopande av vad ovan anförts få undertecknade därför hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en grundlig och allsidig utredning om

1) möjligheterna av att få till stånd lärlingsbestämmelser för handeln, alltså vad för handelsyrkets utövande är nödvändigt, tillräckligt och önskvärt, och riktlinjer för lärlingsskolor för handeln;

2) utökad lärlingsutbildning för industrien, så att i varje fall under depressionstider ungdomsarbetskraften så beredes, att under högkonjunktur icke brist på arbetskraft för denna uppstår.

Stockholm den 21 januari 1937.

Ernst Åqvist.

*Alfr. Nilsson,
Steneberg.*

Oscar Dahlbäck.

C. G. Tengström.

C. O. Johanson.

Sven Olsson.

Wilh. Annér.

Joh. Nilson.

I motionens syfte instämma:

Beth Hennings.

*Anders Andersson,
Falkenberg.*

Kerstin Hesselgren.

Axel Bäckström.

R. Barnekow.

A. Danielsson.